

A KÖRNYEZETVÉDELEM INTÉZMÉNYRENDSZERE SZLOVÁKIÁBAN¹

(The Institutional System of Environment Protection in Slovakia)

MEZEI ISTVÁN

Kulcsszavak:

Szlovákia környezetvédelem intézményrendszer

A Szlovák Köztársaság környezetvédelmi intézményrendszere a függetlenség kikiáltása után gyors tempóban kezdett kiépülni. A legfőbb kényszerítő tényezőt az Európai Unióhoz való csatlakozás jelentette. A legtöbb figyelmet a jogszabályok nemzetközi gyakorlatban elfogadott rendszerének átvétele, illetve a helyi viszonyokhoz való alkalmazása igényelte. A munka során be kellett kapcsolódnuk a környezetvédelem nemzetközi rendszerébe is. A környezetvédelem intézményi rendszerének kialakítása párhuzamosan zajlott az ország közigazgatási reformjával. Ennek során különítették el az államigazgatás és a helyi területi önkormányzati szintet. Az államigazgatás szintjén különféle intézmények jöttek létre az egyes környezetvédelmi szakfeladatok ellátására. Szabályozták a környezetvédelmi adatok nyilvánosságra kerülésének kérdését is.

Bevezetés

Földrajzilag Szlovákia úgy tekinti magát, mint Közép-Európa közepén lévő államot. Számításai szerint a szlovákiai Jánoshegy (Kremnické Bane) az a földrajzi pont, ami Közép-Európa közepét jelenti. Az ország 49 ezer km² területű, legnagyobb hossza 429 km, legnagyobb szélessége 197 km. A 2001-es népszámlálás szerint lakosainak száma 5 379 455 fő. Területének nagy része hegyvidék. A Kárpátok északi hegyvonulata jelenti az „ösi” szlovák földet, mert évszázadokon keresztül sláv, illetve idővel szlovák többségű volt itt a lakosság. Délnyugati sávja alföld, ami tulajdonképpen a Kisalföld része, illetve folytatása, amit az Alpok és a Kárpátok közül előtörő Duna szel ketté. Ennek a tipikusan alföldi tájnak legismertebb része a Csallóköz. Meghatározó jelentőségű földrajzi jellemzője Szlovákiának, hogy a hegyekből folyó vizek döntő többsége dél felé, azaz a Kárpát-medence két legnagyobb folyója, a Duna, illetve a Tisza felé folynak, völgyeik jelentik a közlekedési folyókat, sőt – Frisnyák Sándor szavaival – ezek a folyóvölgyek az emberi megélhetést biztosító „életkamrák” (Frisnyák 1996).

A magas hegyekből álló kárpáti hegykoszorú éghajlatbefolyásoló hatása, valamint a vízfolyások délre tartó iránya miatt mondhatjuk, hogy ez a földrajzi táj a legközvetlenebb módon befolyásolja a hegykoszorú által körülölelt medence természeti életét. Tulajdonképpen a két állam osztozik egy földrajzilag összefüggő területen. A földrajzi értelemben vett Kárpát-medence északi hegyvidéki karéjáról és az általa

északról határolt medencéről van szó, amelyek pont e miatt a szerves egység miatt vannak szorosan egymásra utalva. Ennek különösen a környezetvédelemben és a környezeti egymásrautaltságban van kiemelt jelentősége, azzal a megjegyzéssel, hogy minden szempontból, így környezeti szempontból is a hegyvidéki ország van előnyben, és a medence-ország van hátrányban. Ezt legjobban a vizekkel lehet bizonyítani, mert a jelenkori Magyarország vizeinek 90%-a az 1920-as területi rendezés óta határain kívül ered, tehát nincs érdemleges befolyása, illetve közvetett (elsősorban politikai) befolyása van csak az érkező vizek minőségére és mennyiségére.

A környezetvédelem 1993–1998 között

A környezet javításának stratégiája

A Szlovák Köztársaság 49 034 km²-éből 49,86% mezőgazdasági terület, 40,71% erdő, 1,9% víz. A beépített terület aránya 7,53%.

A környezet állapota jellemezhető a természet minősége és a társadalmi és gazdasági aktivitás által okozott hosszú távú romlás alapján. Ennek megfelelően a környezeti igénybevétel öt kategóriáját állították fel Szlovákiában a természeti, a városi és a higiéniai feltételekre vonatkozóan. Az adatok alapján 9 területet jelöltek ki az országban (itt a népesség 39%-a lakik), ahol a besorolás szerint károsodott és/vagy erősen károsodott minősítést kapott a környezet (4. és 5. fokozat). Emellett a lakosság 44%-a magas és/vagy kielégítő minőségű környezetben (1. és 2. fokozat), míg 17% mérsékeltlen károsodott környezetben él (3. fokozat). Ezeket a kategóriákat bizonyos engedélyek megadásánál, illetve tiltásoknál veszik figyelembe.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 1993-ban hagyta jóvá a *Nemzeti környezetvédelmi politika stratégiája, elvei és prioritásai* című dokumentumot. Az ebben jóváhagyott kritériumok szerint a nemzeti környezetvédelmi politika a következő fontossági sorrendet állította fel:

- Globális környezeti biztonság és a légkör védelme a szennyeződés ellen.
- Megfelelő ivóvízrendszer létrehozása, a vízszennyezés csökkentése egy elfogadható/tűrhető szintre.
- Talajvédelem, az élelmiszerek és más termékek tisztaságának biztosítása.
- A hulladék megfelelő elhelyezése vagy hasznosítása, valamint termelésének minimalizálása.
- Az élővilág sokféleségének védelme, megőrzése, a természeti erőforrások ésszerű használata, a földhasználat megfelelő mértékének kialakítása.

Az első *Nemzeti környezetvédelmi cselekvési programot* (amely a fent említett környezetvédelmi politikai stratégiából következik) a Szlovák Köztársaság kormánya 1996 májusában fogadta el. Fő feladata az volt, hogy határozza meg a konkrét koncepcionális, törvényi, szervezeti, oktatási és befektetési intézkedéseket. A stratégia támogatása az egyes állami hivatalokon múltott. A cselekvési program 10 témára bontódott és 1 356 intézkedést tartalmazott.

1997-ben a szlovák kormány elfogadta az *Agenda 21* végrehajtási koncepcióját és a fenntartható fejlődés értékelését segítő mutatókat. Ez a koncepció csak az állami hivatalokra összpontosított, mivel az *Agenda 21* végrehajtásában a települések nem kaptak szerepet.

A Szlovák Köztársaság az igazgatás és a környezetvédelem 15 különböző területén fejlesztette ki a környezetvédelmi törvények átfogó rendszerét. Ez 51 törvényt és kb. 800 végrehajtási utasítást tartalmazott. Számos nemzetközi környezetvédelmi megállapodást alkalmaztak, átvették például a biológiai sokszínűségről (CITES) szóló egyezményt, a Ramsar Egyezményt, a vándorló állatfajok védelméről szóló egyezményt, az ENSZ keretegyezményét a klímaváltozással kapcsolatban, a határon átmenő levegőszennyezéssel kapcsolatos egyezményt, és az ESPOO Egyezményt.

Területi és helyi politika

A Szlovák Köztársaságban a közigazgatást a területi és a helyi közigazgatás rendszere határozza meg (Mezei 2004). 1998-ig az állami hivatalok voltak felelősek területi és körzeti szinten az állami stratégia végrehajtásáért. A helyi öngazgatást ez a folyamat vagy mint testületet, vagy mint önkéntes partnert érintette.

A helyi önkormányzat két úton tudott kidolgozni stratégiát és intézkedéseket:

- Követte a létező környezetvédelmi törvényt vagy az állami környezetvédelmi stratégiát, ami alapján kidolgozta a maga dokumentumait.
- Követte a 369/1990-es közösségi jogról szóló törvényt.

Az első megoldási mód szerint ilyen a hulladékgazdálkodás programjának bevezetése, amit az állami szintről a helyi szintre helyeztek. A hulladékgazdálkodást részben a helyi szint hozhatja létre, vagy szervezheti. Ez a dokumentum képezi a hulladékgazdálkodás alapját és egyik meghatározó pontja a területi tervezés összeállításának.

A második megközelítés szerint a településeknek kellett létrehozniuk és támogatniuk a területükre és a körzetükre vonatkozó területrendezési tervet. A terv mint fő irányadó dokumentum szerepelt a település szintjén, amely meghatározza a jövőbeli fejlődést, annak kereteit, érinti a környezetvédelem helyzetét, a jövőbeli beruházásokat. A települések kidolgozhatnak stratégiákat, koncepciókat környezetükre, mint amilyen a zöld területek gondozása, a környezeti stabilitás helyi rendszere, energia-takarékossági koncepció stb. Ugyanezen törvény szerint alkothattak a települések saját rendeleteket, szabályokat pl. a települési hulladék, a hulladékelhelyezés, hulladékéltávolítás vonatkozásában, átvállalhatták az állami hivatalok végrehajtási jogát területükön a kis mértékű levegőszennyezés, a zöld területek, a természet védelme és a tömegközlekedés esetében.

A 369/1992-es törvény szerint a települések lettek a felelősek az ivóvízhálózatért és a szennyvízcsatorna rendszer kiépítéséért, beleértve a vízműveket is. A folyóvíz és a szennyvízkezelő társaságok felelőssége megosztott. Akkor már tervezték, hogy

a privatizációs folyamat oldja meg ezt a problémát azzal, hogy a felelősséget átruházza az államról a településekhez.

A természeti környezet ellenőrző rendszere

A környezetvédelmi ellenőrzési rendszert már az 1993-as létrehozáskor úgy tervezték, hogy nemzeti, területi/regionális és helyi ellenőrzésre legyen képes. A nemzeti környezetvédelmi ellenőrzés 12 komponensből áll:

1) levegő,	8) lakókörnyezet,
2) víz,	9) talajhasználat/földhasználat,
3) talaj,	10) élelmiszer- és takarmányszennyeződés,
4) erdő,	11) a környezeti tényezők hatása a népességre,
5) geológiai tényezők,	12) időjárás és éghajlat.
6) sugárzás és más fizikai tényezők,	
7) hulladék,	

Ennek a rendszernek az a feladata, hogy gondoskodjon a környezet állapotát érintő friss adatokról. Bizonyos ellenőrzési tevékenységeket önálló intézmények látnak el:

- Szlovák Vízügyi és Időjárási (Hidrometeorológiai) Intézet,
- Szlovák Környezetvédelmi Felügyelőség,
- Talajvédelmi Kutatóintézet,
- Állami Egészségügyi Intézet,
- Geológiai Intézet,
- Erdőkutató Intézet.

Ezen ellenőrző rendszer fejlettsége különböző színvonalú. Néhány intézmény közülük hosszú időtartamra vonatkozó mérési eredményekről és adatokról tud gondoskodni, amelyek nagy területről állnak rendelkezésre, másrészt vannak olyan ellenőrzési módok, amelyek még csak terv szintjén léteznek, mint például a teljes élővilág ellenőrzésének megvalósítása.

A Szlovák Vízügyi és Időjárási (Hidrometeorológiai) Intézet igazgatja a Nemzeti Vízügyi Ellenőrző Rendszert. 1996-ban a talajvíz minőségét 1874 ellenőrző állomás, a felszíni vizeket 482 állomás segítségével mérték. Regionális/területi szinten a rendszer fő célja, hogy ellenőrizze a kiválasztott környezetvédelmi eredményeket és az emberi tevékenység hatását a területi környezetre (pl. bőszi gát esetében).

A kockázati és a vészhelyzeti igazgatás

A környezetvédelmi minisztérium 112/1993. évi rendelete a légkör különleges védelmet igénylő területeit érinti, a szmogriadóra és a szmog ellenőrzésére vonatkozik. A rendelet szerint a körzeti hivataloknak kell a lakosságot tájékoztatni a levegő minőségéről, és amennyiben az adatok indokolttá teszik, riasztó vagy ellen-

őrző jeleket kell adni. A rendelet gondoskodik a szmog ellenőrzési rendszerének részleteiről is. Ezeket a jelzőrendszereket a nagy költségigény miatt csak korlátozott számban valósították meg. Néhány ipari üzem (pl. a kassai Kelet-szlovákiai Vasmű) saját riasztó rendszert telepített.

A nyilvánosság szabályozása

A szlovák alkotmány VI. fejezetében van szó az információhoz való jogról: „Minden személynek joga van a környezet állapotáról teljeskörűen tájékozódni és ennek az állapotnak az okairól és következményeiről tudni.”

Ennek a törvénynek a végrehajtási feltételeit a Szlovák Nemzeti Tanács 171/1998-as törvénye alapozta meg. A környezetvédelmi információhoz jutásról szóló törvény gondoskodik a környezetvédelmi információk formájáról és tartalmáról. Környezetvédelmi információkat köteles szolgáltatni az állami és a települési adminisztráció, a környezetvédelmi jellegű tevékenységet folytató vállalkozások és azok a magáncégek, amelyek valamilyen környezetvédelmi tevékenységet illetően szerződéses viszonyban állnak velük.

1992 óta a környezetvédelmi minisztérium nyilvánosságra hozza jelentéseit a környezet állapotáról. Ezek a jelentések rendelkezésre állnak nyomtatott és elektronikus formában is a *Szlovák Környezetvédelmi Ügynökség* honlapján (www.sazp.sk). A szlovák statisztikai hivatal évente kiad jelentéseket a szlovák környezet állapotáról, és részletes elemzésekkel szolgál egyes kiválasztott környezeti eseményekről. Ezek szintén rendelkezésre állnak a honlapjukon (www.statistics.sk). A statisztikai hivatal támogat egy ELIS nevű elektronikus információs szolgáltatást, amely regisztrált felhasználók számára ad közvetlen hozzáférést statisztikai adatokhoz. A felhasználók egész évben használhatják a BBS (Bulletin Board) szolgáltatást és engedélyük van a statisztikai kiadványok elektronikus könyvtárába belépniük és onnan bármit letölteniük.

A környezetvédelem 1999–2005 között

Az európai uniós csatlakozás környezetvédelmi feltételei

Az Európai Bizottság 1998. május 20-án küldte el az Európa Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, a Gazdasági és Társadalmi (Szociális) Bizottságnak, a Régiók Bizottságának és a tagjelölt országoknak a csatlakozás környezetvédelmi stratégiáját (*Enlargement 2004*). Ebben lefektették azokat az előzetes feltételeket, amelyek teljesülése esetén a közép- és kelet-európai országok tagok lehetnek.

A cél az volt, hogy az egyes országok felkészültségét biztosítsák. Az elsőrendű feladat az volt, hogy segítsék a tagjelölt országokat abban, hogy nemzeti programjait hozzá tudják igazítani az európai törvényekhez. A bővülésnek ez a szakasza azért igényelte ezt a különleges törődést, mert az európai tagállamok és az új tagjelölt országok környezetvédelmi viszonyai, a környezetvédelem szintjei között széles

szakadékot tapasztaltak. Azt valószínűsítették, hogy hosszú idő elteltével tudják majd csak ezek az országok teljesíteni a közösség országaiiban kimunkált szintet. A mérleg másik serpenyőjében is volt azonban valami, mert ezeknek az országoknak a csatlakozása jelentősen növelte Európa biológiai sokféleségét hatalmas érintetlen területeik révén.

Az Európai Bizottság a fentiek miatt kidolgozta *Agenda 2000* című stratégiáját. E dokumentum segítségével kellett a tagjelölt országoknak meghatározniuk nemzeti stratégiájukat, és már a csatlakozás előtt hozzá kellett kezdeniük az abban foglaltak megvalósításához. A stratégiának tartalmazni kellett a főbb cselekvési területeket, azokat a témákat, amelyek a csatlakozás idejére valósulnak meg és azokat is, amelyek később teljesülnek. Mindez tervszerűséget, menetrend elkészítésének igényét jelentette. Részletezték azt is, mikor kell a nemzeti politikáknak elkészülniük.

A törvényhozásnak figyelemmel kellett lennie a nemzetközi folyamatokra is. Ezekben az években a legnagyobb hatása a fenntartható fejlődés feltételeit kidolgozó konferenciáknak volt, melyek sorában kiemelkedő jelentőségű volt 1992-ben az ENSZ által szervezett Rio de Janeiro-i Környezetvédelmi Világkonferencia. Ezen három fontos dokumentumot fogadtak el. Ezek közül az első egy nyilatkozat volt, *Rioi Nyilatkozat a Környezetről és a Fejlődésről* címmel. Ez a dokumentum az ózonréteget pusztító anyagok tilalmát kiterjesztette a klímavédelem szempontjából fontos gázokra is. A második dokumentum az *Agenda 21*, amely először foglalta rendszerbe a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos elveket. Ekkor született meg mint harmadik fontos dokumentum az ENSZ *Éghajlat-változási Keretegyezménye*. Ez utóbbi eredménye lett az ún. Kyotói egyezmény az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának korlátozására.

A fentiek hatására Szlovákiában 2002-ben fogadta el több éves előkészület után a parlament a *Fenntartható Fejlődés Nemzeti Stratégiáját*, melynek fő érdeme, hogy ettől a törvénytől kezdve minden ágazat, beleértve a szociális, a kulturális, a gazdasági és a környezetvédelmi ágazatot is, köteles figyelembe venni saját stratégiájának kidolgozásakor az említett törvényt. A környezetvédelem ezzel mind az ágazati stratégiák kidolgozásában, mind a döntések előkészítésében és megvalósításában, mind az intézmények fejlesztésében meghatározó jelentőségű szemléletmóddá vált.

A szlovák teljesítés értékelése

„A környezetvédelem csakis fizikai és természeti törvényszerűségeken alapul, én ehhez tartom magam.”
Miklós László szlovák környezetvédelmi miniszter
(*Új Szó*, 2002. március 21.)

Szlovákia, mivel 2004 óta tagja az Európai Uniónak, teljesítette a belépés feltételeit. Ehhez az általános megállapításhoz azonban több megjegyzést kell fűzni. A legfontosabb, hogy Szlovákia nem a feltételek maximális teljesítése miatt lett tagja az Uniónak, hanem abból az egyszerű megfontolásból, hogy ha érdemei alapján

bírálják el a tagjelölteket, akkor Szlovákia kimarad, aminek komoly következményei lettek volna. Ugyanis Szlovákia nélkül Lengyelország és Magyarország között egy hosszú, 1573,5 km-es határszakaszon kellett volna megszervezni az Unió védelmét, Szlovákia csatlakozásával viszont csak a 89,5 km-es szlovák–ukrán határon.

Szlovákia elégtelen felkészültsége nem minden tárgyalási fejezetre érvényes. A környezetvédelemben Szlovákia felkészült volt. Ez több körülménynek köszönhető. A legfontosabb egy személyi jellegű tény. Miklós László professzor 1998-tól kezdve 2006-ig volt szlovák környezetvédelmi miniszter. Szakmai tudása, tekintélye volt az egyik legfontosabb tényező a sikeres teljesítésben. A másik az, hogy a környezetvédelem kelet-európai értelemben „politikamentes” terepnek számít. Ebben a térségben úgy tekintünk a környezetvédelemre, mint olyan társadalmi cselekvésre, amely a vizekkel, a levegővel, a növény- és állatvilággal foglalkozik, és a vizek, a levegő, a növények és állatok nem ismerik a határokat. Kelet-Európában a politika ugyanis még mindig elsősorban az államhatárok léte-nem léte körül forog, nemzetiségi ellentétek adják a viták fő témáit. Itt a környezetvédelem egyéb dimenziói még alig kerültek felszínre, pedig a globalizált világ gazdasági és pénzügyi versenyében a környezetvédelem az egyik nagy politikai ellenfél, vagyis komoly politikai erőt képvisel.

A szlovák közgondolkodásra jellemző volt, hogy a fent említett közép-európai sajátosságok ellenére megvádolták a minisztert, hogy elsősorban magyar lakta területek víztisztítására fordít figyelmet. El kellett magyaráznia, hogy a geológia, nem pedig az etnikai hovatartozás a felelős azért, hogy Szlovákia és egyben Közép-Európa legnagyobb felszín alatti édesvízkészlete épp a Csallóköz alatt van².

Ugyanígy ferde politikai környezetbe került a Bős–nagymarosi gát ügye is. Az önállóság mámorában cselekvő szlovák nacionalizmus elérte azt, hogy környezetvédelmi probléma helyett nemzeti problémaként kezelje a közvélemény ezt az ügyet. Aki támogatja a gátrendszer kiépítését, az hazafi, aki viszont ellenzi, bármilyen okból is, az a nemzet ellensége, sőt ami még rosszabb, az ősellenség magyarokkal összejátszó kollaboráns. Ebben a légkörben nem lehetett környezetvédelmi érvekkel megszólalni a gátépítés ellen. Ez a fő oka, hogy a kierőszakolt Duna-csatorna ötlete nemzeti hőstettként él mindmáig a szlovák lakosság tudatában. Ugyanez érvényes a mohi atomerőműre, amely szintén a kis ország nagy hatalmát van hivatva igazolni.

A miniszter két ciklusban volt a környezetvédelmi tárca, mint a kisebbik koalíciós partnernek juttatott minisztérium élén. Ennek az volt a politikai üzenete, hogy a környezetvédelem nem olyan fontos minisztérium, és valóban, az eltelt évek bizonyítják, hogy mennyit kellett részben a tárca vezetőjének, részben a civil szervezeteknek azért küzdeniük, hogy ne pusztán a maradék-elv alapján kezeljék az erős ágazati minisztériumok a környezetvédelmet. A minisztérium tekintélyének mutatója lehet, hogy a 2000. évi parlamenti költségvetésben 0,49%-kal szerepelt.

Szlovákiát illetően az Európai Bizottság véleménye is élesen különbözött az 1998-as kormányváltást megelőzően és azt követően. 1997-ben még „csak a jövőben, a nagyon távoli jövőben” látta megvalósíthatónak Szlovákiában a környezetvédelmi szabályozás európai szintű teljesítését. 1998-ban „szerény” haladást véltek

felfedezni, de az udvarias gesztus mögött ott volt a valós értékelés: „A környezetvédelmi szabályozás teljes megvalósítása hosszabb időt fog igénybe venni, mint az 1997-ben látszott.” Az 1999-ben íródott jelentésben is még csak „korlátozott” haladásról volt szó, de 2000-ben már elismerték, hogy Szlovákia meggyorsította a törvények és a teljes környezetvédelmi stratégia átigazítását. Ekkor már azt szorgalmazták, hogy meg kell valósítani a környezetvédelem elveinek más ágazatok szemléletébe való átvitelét is. A 2001-es jelentés elismerte, hogy Szlovákiában tisztázták az átalakulás menetrendjét, és a tervek teljesítésének dátumait, de ezzel ellentétben kis mértékű haladást találtak a vízszabályozásban, a genetikailag módosított szervezetekre vonatkozó szabályozásban, az ipari szennyeződés és a katasztrófavédelem szabályozásában. 2002-ben fontos törvényeket vettek át, különösen a levegő, a víz és a természet védelme érdekében, a közigazgatás teljesítőképességét is fokozták. A 2003-ban kelt jelentés pedig már azt írta, hogy Szlovákia jelentős mértékben figyelembe vette a csatlakozási tárgyalásokon megbeszélte környezetvédelmi kötelezettségeket, amelyeket 2004 májusáig kell teljesítenie (*Partnership... 2004*).

Az egyes környezetvédelmi fejezetek alapos ellenőrzése után állapította meg az Európai Bizottság: „a környezetvédelmi fejezet tárgyalása befejeződött”.

Ez alatt az idő alatt meghatározó lépések történtek a szlovák környezetvédelmi törvények európai harmonizációja érdekében. A legfontosabb lépés a 245/2003-as törvény alkalmazása volt, amely a környezeti szennyezés megelőzésére és ellenőrzésére vonatkozott. Ennek a törvénynek az volt a célja, hogy a környezet magas színvonalú védelmét biztosítsa a közigazgatás révén úgy, hogy támogassa a környezet minden elemének kiegyensúlyozott, integrált szemléletű ellenőrzését. Ebben kiemelt feladata lett a Szlovák Környezetvédelmi Felügyelőségnek.

Az új vízvédelmi törvényt a Szlovák Nemzeti Tanács 364/2004-es számmal fogadta el. Ezt követte az árvízvédelemről szóló törvény, valamint a 442/2002-es törvény módosítása, amely az ivóvízellátásról és a szennyvízelvezető rendszerekről szólt. Napról napra tapasztalni lehetett, hogy a megelőző intézkedések megvalósítása és azok a beruházások, amelyek a múlt hibáit voltak hivatva kiigazítani, beleértve a környezeti terheket is, meglehetősen nagy összegeket igényelnek. Ezeket a beruházásokat az EU támogatásával valósították meg. Be kellett látni, hogy a környezet károsodásának megelőzése még mindig olcsóbb, mint a bekövetkezett károk helyreállítása.

A környezetvédelem legfontosabb lépése az 525/2003-as számú törvény bevezetése volt, amely a környezetvédelem közigazgatását szabályozta. A törvény helyreállította a helyi környezetvédelmi igazgatás függetlenségét, amit 1996-ban szüntettek meg.

A környezeti információk megismertetésének egyik formája, amely az említett törvények következtében került nyilvánosságra, az a sorozat, amely *Jelentés a Szlovák Köztársaság környezeti állapotáról* címmel jelenik meg 1992 óta. Ez a hagyomány lehetővé teszi mindenki számára, hogy hozzájusson vagy elektronikus, vagy nyomtatott formában azokhoz az adatokhoz, amelyek bemutatják az ország környezeti állapotát. Ez a *Jelentés* szól a gazdaság környezetre gyakorolt hatásáról, és törekszik kifejezni a társadalmi, gazdasági és környezeti problémák kölcsönösségét.

Ez megfelel az EU cardiffi kezdeményezésének és a rákövetkező európai tanácsi csúcstalálkozó véleményének. A *Jelentés* egésze megerősíti, hogy a fenntartható fejlődés mindhárom pillére szétválaszthatatlanul összefügg egymással.

Szlovákia csatlakozott a környezetvédelmi jellegű nemzetközi egyezmények többségéhez, helyet foglal a főbb intézményekben, illetve az ENSZ kormányfői testületében. 2000-ben Szlovákia tagja lett az OECD-nek, amely teljesen megnyitotta a lehetőségeket az általa szervezett környezetvédelmi tevékenységek előtt Szlovákia számára.

2000-ben a szlovák környezetvédelmi miniszter kezdeményezésére ültek össze a négy visegrádi ország miniszterei. 2003-ban két találkozó is létrejött közöttük. A környezetvédelmi miniszterek ezeken a találkozókön elsősorban a csatlakozás utáni közös teendőkről tárgyaltak.

A magyar–szlovák környezetvédelmi együttműködés

A magyar–szlovák kapcsolatrendszer keretében a két kormány között 1995. március 19-én Párizsban *Alapszerződést* írtak alá, melynek része volt a környezetvédelmi és természetvédelmi kapcsolatok fejlesztése is. Ennek érdekében jelentős előrelépést hozott a két kormány között a környezetvédelem és természetvédelem terén való együttműködésről szóló egyezmény megkötése, melyet 1999. február 12-én Pozsonyban írtak alá. Az egyezmény 1999. május 27-én lépett hatályba. Az egyezmény végrehajtásának koordinálására létrejött a Magyar–Szlovák Környezetvédelmi- és Természetvédelmi Együttműködési Vegyes Bizottság, amely első ülését 1999. május 31-én, Budapesten tartotta.

A vegyes bizottság munkáját társelnökök irányítják. A vegyes bizottságban és annak egyes munkacsoportjaiban a környezetvédelmi tárcák mellett mindkét oldalon képviseltetik magukat a tevékenységben érintett más tárcák is. Jelenleg kilenc munkacsoport és egy szakértői konzultációs fórum működik az alábbi területeken:

- 1) Környezeti Elemek Védelme és Informatika Munkacsoport,
- 2) Környezeti Hatásvizsgálati Munkacsoport,
- 3) Környezetbiztonsági Munkacsoport,
- 4) Természet- és Tájvédelmi Munkacsoport,
- 5) Területi Tervezési/Integrált Regionális Környezetpolitika Munkacsoport,
- 6) Hulladékgyűjtési Munkacsoport,
- 7) Környezet-egészségügyi Munkacsoport,
- 8) Meteorológiai Munkacsoport,
- 9) Geológiai Munkacsoport,
- 10) Környezeti oktatás és szemléletformálási szakértői konzultációs fórum.

A környezetvédelmi igazgatás szabályozása

Az alábbi fejezet a környezetvédelem szervezeteit mutatja be. Az egyes intézmények bemutatásánál felhasználtuk a környezetvédelmi törvény szövegét, az egyes intézmények honlapjait és a *Magyar–szlovák határ menti környezetvédelmi hatóságok konferenciája* (Koleszár 2005) című kötetet.

A környezetvédelmi minisztérium (MŽP)

A minisztériumot 1992-ben hozták létre, elődje 1990–92 között a Szlovák Környezetvédelmi Bizottság volt. A szlovák parlament 2003-ban újraszabályozta a környezetvédelem igazgatását. A törvény szerint a környezetvédelmi igazgatás legfőbb irányító szerve a minisztérium, amely a következő főbb feladatokat hajtja végre:

- a) kidolgozza a környezetvédelmi koncepciót, a rendelettervezeteket, a jogi előírások főbb alapelveit;
- b) gondoskodik a környezetvédelem államigazgatási rendszerének működéséről;
- c) állami felügyeletet biztosít a környezetvédelem ügyében;
- d) ellenőrzi az államigazgatási feladatok teljesítését, a kerületi hivatalok tevékenységét, ellenőrzi a döntéseiket;
- e) szakmai szervezeteket, hivatalokat, állandó és/vagy ideiglenes kerületi és körzeti hivatalokat, a kerület székhelyén kívüli körzeti hivatalokat hoz létre, engedélyt ad a kerületeknek szakmai szervezetek és jogi személyiséggel rendelkező szervezetek létrehozására;
- f) más minisztériumokkal és állami szervezetekkel együtt biztosítja, hogy a hivatalok dolgozóinak meglegyen a munkájuk végzéséhez szükséges iskolai végzettsége;
- g) bizonyítványt ad az ott dolgozók szakmai felkészültségéről;
- h) teljesíti a nemzetközi kötelezettségekből rá háruló feladatokat;
- i) biztosítja a nemzetközi, regionális és határon átnyúló együttműködést;
- j) javaslatokat dolgoz ki a környezet védelmére.

A törvény szerint a közigazgatásban a következő szervek felelősek a környezetvédelemért:

- Környezetvédelmi Minisztérium
- Szlovák Környezetvédelmi Főfelügyelőség (*SIŽP*)
- Kerületi Környezetvédelmi Hivatalok
- Körzeti Környezetvédelmi Hivatalok.

A felsorolt szervezetek hierarchikus viszonyban vannak egymással, közülük a minisztérium az, amelyik központi szervként irányítja és ellenőrzi a környezetvédelmi tevékenységeket. A kerületi környezetvédelmi hivatalok és a főfelügyelőség pedig végrehajtó szervekként funkcionálnak. Fölöttük a minisztérium állami felügyeletet

lát el, az általuk közigazgatási eljárásban kiadott határozatokat felülvizsgálja. A minisztérium a felelős a környezettel kapcsolatos tájékoztatásért.

A Szlovák Környezetvédelmi Főfelügyelőség (SIŽP)

A minisztérium után a legjelentősebb hivatal a Szlovák Környezetvédelmi Felügyelőség mint szakfelügyeletet ellátó szerv. 1991-ben jött létre két önálló szervezet, az Állami Vízgazdálkodási Intézet és az Állami Levegővédelmi Felügyelőség összevonásával. 1992-ben jött létre a hulladékgazdálkodási osztály, 1995-ben pedig a másik alapvető osztály, a természetvédelmi felügyelőség. A csatlakozás közeledtével erősödött meg az intézet, mind több hatáskörrel felruházva, illetve szélesedett a feladatköre. 2003-ban két új osztály alakult meg. Az egyik a biológiai biztonság területén fejt ki tevékenységet, feladata a géntechnológia és a genetikailag módosított szervek használatának ellenőrzése. A másik osztály a szennyezések integrált megelőzését és ellenőrzését végzi.

A felügyelet központi és regionális felügyeletekre tagozódik. Tevékenységéért a vezérigazgató a felelős, akit a minisztérium nevez ki, illetve hív vissza. A területi hivatalok vezetőit a vezérigazgató nevezi ki és hívja vissza. A kerületi és a körzeti környezetvédelmi hivatalok és felügyelet feladataik ellátása során kölcsönösen együttműködnek egymással és más közigazgatási szervekkel, valamint a helyi önkormányzatokkal és társadalmi szervezetekkel. A felügyelőség pozsonyi központja szakmai és módszertani támogatásban részesíti a kerületi felügyelőségeket, szervezi a nemzeti és a nemzetközi kapcsolatokat, fellebbviteli hatósága a területi hatóságok első fokú döntéseinek. A területi felügyelőségek legfontosabb feladata a törvényesség betartásának ellenőrzése a környezetvédelemben, a büntetések kiszabása és a javító intézkedések szorgalmazása.

Környezetvédelmi Alap

A Környezetvédelmi Alapot, mint a környezetvédelmi tevékenységek legfőbb támogatóját a szlovák parlament hozta létre törvény útján 2004-ben. Az alap önálló jogi személyiségként működik, Pozsony székhellyel, felettes szerve a környezetvédelmi minisztérium. Abból a megfontolásból hozták létre, hogy legyen egy szervezet, amelynek kifejezetten az a feladata, hogy a környezetvédelmi politika céljai megvalósuljanak az országban. Fő tevékenysége közé tartozik a pénzügyi alap állami forrásainak és egyéb adományoknak a gondozása, pénzügyi kezelése, a vele kötött szerződések karbantartása. A szervezet ellenőrzi a törvény felhatalmazása szerint az alap felhasználását, a szerződések végrehajtását. Kidolgozza az alap költségvetését, amit a miniszternek nyújt be, és kidolgozza a záró költségvetési beszámolót, jelentést téve ezzel az alap működéséről. Igény szerint tanácsadó, konzultációs lehetőséget biztosít a kedvezményezetteknek. Együttműködik a törvényi normák kialakításában.

Az alap gondot fordít arra, hogy a kutatást, a fejlesztést támogassa a környezet védelme érdekében, hogy támogassa a környezetvédelmi nevelést, oktatást, hogy súlyos környezetvédelmi hiányosságok esetén segítséget nyújtson.

A kerületi környezetvédelmi hivatalok

A nyolc kerületi környezetvédelmi hivatalt az 525/2003-as számú, a környezetvédelem államigazgatási szerveiről szóló törvény alapján hozták létre. Költségvetési szervek, felettes szervük pénzügyi tekintetben is a környezetvédelmi minisztérium. Vezetőjüket a minisztérium javaslatára a kormány nevezi ki, illetve menti fel.

A hivatalok székhelyei azonosak az államigazgatási kerületek székhelyeivel:

1) Pozsony, 2) Nagyszombat, 3) Nyitra, 4) Besztercebánya, 5) Trencsén, 6) Zsolna, 7) Eperjes, 8) Kassa

A hivatalok tevékenységét külön rendelet szabályozza. Feladatuk

- a környezetvédelemmel kapcsolatos közigazgatási feladatok ellátása,
- a közigazgatási eljárásokban másodfokú szervként járnak el (az első fokot a körzeti hivatal döntése jelenti).

Feladatukat rendeletek útján látják el. Ellenőrzik és irányítják a körzeti hivatalok tevékenységét. A 205/2004-es törvény rendelkezik arról, hogy a kerületi hivatalok hogyan teljesítsék a környezettel kapcsolatos adatok összegyűjtését, megőrzését és terjesztését.

A hivatalok szervezeti felépítését a Kassai Kerületi Környezetvédelmi Hivatal példáján mutatjuk be. A hivatal tevékenységét osztályokra tagolva végzi. Van három, szorosan a környezetvédelemmel foglalkozó osztálya és további három, az előbbieket kiszolgáló osztálya:

- környezetvédelmi osztály,
- vízgazdálkodási osztály,
- táj- és természetvédelmi osztály,
- illetve a pénzügyi, az üzemeltetési és a személyzeti osztályok.

A körzeti környezetvédelmi hivatalok

A 79 körzeti környezetvédelmi hivatal jelenti az első fokot a környezetvédelmi igazgatásban. Vezetőjüket a kerületi hivatal vezetője nevezi ki, a minisztérium jóváhagyásával. Tevékenységük pénzügyi fedezetét a kerületi hivatal biztosítja mint felettes szerv. Tevékenységük és hatáskörük a kerületekével azonos, szintén a maguk területén. Ezen kívül ellátnak olyan feladatokat is, amelyek a helyi önkormányzatok tevékenységét segítik.

Országos hatáskörű szervezetek

Az állami feladatok ellátására nyolc országos hatáskörrel felruházott költségvetési, illetve közhasznú szervezet jött létre:

- 1) Szlovák Környezetvédelmi Ügynökség – (SAŽP), Besztercebánya/Banská Bystrica,
- 2) Állami Környezetvédelemi Hivatal – (ŠOP), Besztercebánya/Banská Bystrica,
- 3) Szlovák Vízügyi (Hidrológiai) és Időjárási (Meteorológiai) Intézet – (SHMÚ), Pozsony/Bratislava,
- 4) Vízgazdálkodási Kutatóintézet – (VÚVH), Pozsony/Bratislava,
- 5) Szlovák Barlangigazgatóság – (SSI), Liptószentmiklós/Liptovský Mikuláš,
- 6) Természetvédelmi és Barlangászati Múzeum – (SMOPaJ), Liptószentmiklós/ Liptovský Mikuláš,
- 7) Szlovák Bányamúzeum – (SBM), Selmecebánya/Banská Štavnica,
- 8) Bajmóci Állatkert (ZOO) – Bojnice.

Szlovák Környezetvédelmi Ügynökség (SAŽP)

A környezetvédelmi minisztérium szakmai szervezete a Szlovák Környezetvédelmi Ügynökség (SAŽP). Létrehozásáról 1993-ban döntöttek, akkor a minisztérium költségvetéséből tartották fenn. 2001 óta változott a gazdálkodási rendje, mert a minisztérium csak az egyik támogatója lett a társasággá szervezett ügynökségnek. Az ügynökség 2005-ben ISO minősítést kapott. Az ügynökség székhelye Besztercebánya, ahová további hét központ tartozik:

– Környezetvédelmi és Informatikai Központ	– Besztercebánya
– Környezetvédelmi Oktató és Reklám Központ	– Besztercebánya
– Hulladékgazdálkodás és Környezeti Igazgatás Központja	– Pozsony
– Baseli Koncepció Központja	– Pozsony
– Integrált Tájvédelmi Központ	– Eperjes
– Környezetvédelmi Programozás Központja	– Selmecebánya

Állami Környezetvédelemi Hivatal (ŠOP), Besztercebánya

A hivatal elődjét 1995-ben alapította a minisztérium. A nemzeti parkok igazgatóságából alakították ki a környezetvédelmi hivalt. 2005-ben kapott új alapító okiratot az intézmény a minisztériumtól, amelyben rögzítették a 2002-es természetvédelmi törvény alapján a változásokat. A szervezet központja Besztercebánya, hozzá tartozik 9 nemzeti park (NP), 14 tájvédelmi körzet (CHKO) és két regionális központ: Pozsony és Eperjes.

A hivatal költségvetési szervezet, közvetlenül a minisztérium felügyelete alá tartozik, vezetőjét a miniszter nevezi ki. Az intézmény országos hatókörű, általa biztosítja a minisztérium a környezetvédelmi feladatok szakszerű ellátását. A hivatal jogosult engedélyeket kiadni, ellenőrzést végezni, adatokat gyűjteni a környezet állapotáról, elemzést készíteni. Ellenőrzi a beavatkozásokat a környezet rendjébe, felelős az ökológiai stabilitás fenntartásáért és a biológiai sokféleség védelméért. Az európai rendelkezések alapján megakadályozza a védett fajokkal történő üzletelést.

A hivatal alá tartozó központok:

- Állami Természetvédelmi Központ
- Nemzeti Parkok Igazgatósága
- Tájvédelmi Körzetek Igazgatási Központja
- Regionális Természetvédelmi és Tájvédelmi Központ.

Szlovák Vízügyi és Időjárési Intézet (SHMÚ)

A Szlovák Vízügyi (Hidrológiai) és Időjárési (Meteorológiai) Intézet (SHMÚ) központja Pozsony (Koliba városrész), területi központjai: Besztercebánya, Zsolna és Kassa.

Az intézet mérési központokat működtet a következő helyeken:

- Gánóc/Gánovce – levegő- és ózommérési központ,
- Kis-Javorníky/ Malý Javorník – rádiólokátoros és műholdas mérés helyszíne,
- Pozsony/Bratislava – repülőtér, előrejelzés a légierő számára,
- Kojsovi tető/Kojšovská hola – rádiólokátoros mérés helyszíne,
- 27 obszervatórium és meteorológiai állomás.

2000-ben kapott új alapító okiratot ez az állami támogatással működő szervezet.

Az intézmény fő feladatai közé tartozik a környezetvédelmi koncepciók, stratégiák szakmai előkészítése, amit a minisztériumnak javaslat formájában adnak át, saját hatáskörükben rendeletek alkotása, a döntések után a stratégiák és koncepciók megvalósítása.

A begyűjtött adatok alapján értékelik a léghőmérséklet mennyiségi és minőségi szempontok alapján, minősítik a levegő szennyezettségi mutatóit.

Feladatuk a vízkészlet mennyiségének és minőségének értékelése. Együttműködnek a vízügyi tervezés dokumentumainak előkészítésében, a felszíni és a felszín alatti vizek minőségének ellenőrzésében, a fogyasztás nyomon követésében.

Hatáskörükbe tartozik a nemzetközi együttműködés szervezése is. E tekintetben figyelmet fordítanak a nemzetközi meteorológiai szervezettel való kapcsolatok ápolására, részt vesznek a Duna menti országok együttműködésében, és együtt dolgoznak a határ menti országok vízügyi szerveivel

Az intézet két nagy osztályra tagolódik (a harmadik részleg az igazgatási-szervezési-gazdasági feladatokat látja el):

Az *időjárési szolgálat* végzi a közvetlen méréseket a mérőhálózaton keresztül. 2005-ben 961 mérőállomás segítette munkájukat.

A légszennyezettség szintjét az Időjárási Intézet Levegőminőségi Osztálya 1971 óta ellenőrzi. Ekkor Pozsonyban és Kassán helyeztek üzembe kézi állomásokat. Azóta számuk jelentősen nőtt, illetve 1991 óta fokozatosan automata állomások váltják fel a régi kézi állomásokat, valamint egyre újabb anyagok észlelésére képes műszerekkel látják el őket. A hálózat a szennyezők, a városok és egyéb szervezetek kezelésében működik. A jelentős szennyezők ugyanis a törvény értelmében kötelesek a határértékeket betartani, emiatt a mérőállomás építése és fenntartása kötelességük. Jelenleg a következő hálózatok működnek az országban:

- A levegőminőség nemzeti ellenőrző hálózata (SHMÚ).
- A Slovnaft levegőminőségi ellenőrző hálózata.
- Trencsén város levegőminőségi ellenőrző hálózata (Trenčín).
- A NEUSIEDLER levegőminőségi ellenőrző hálózata (Rózsahegy/Ružomberok).
- A KAPPA levegőminőségi ellenőrző hálózata (Párkány/Štúrovo).
- A turócszentmártoni hőerőmű levegőminőségi ellenőrző hálózata (Martin).
- Az ILTER levegőminőségi ellenőrző hálózata, amely csak az ózont vizsgálja (Tatranská Lomnica/Tátralomnic-Ótátrafüred).

A légszennyezési adatok a központi állomáson keresztül adatgyűjtőbe kerülnek, és azok feldolgozása után *A Szlovák Köztársaság levegőminőségéről és egyes szennyezési forrásairól szóló jelentés* címmel az SHMÚ évkönyvében kerülnek nyilvánosságra. Az évkönyv és a jelentés angol nyelven is hozzáférhető honlapjukon. A magyar határszakaszok légszennyezettségét közlő adatok HUN1 és HUN2 alcímeiken szerepelnek a honlapon.

A *vízügyi szolgálat* a felszín alatti vizek minőségének ellenőrzését 1982 óta végzi. Területi egységeit négy folyó (Duna, Garam, Vág és Hernád) vízgűjtő területe alapján különítették el. 2002-ben 26 vízgazdálkodási szempontból jelentős területet vizsgáltak. A mintákat 215 kút, 33 használt és 18 nem használt vizsgálati kút, 47 használt és 23 nem használt forrás biztosította. A vizsgálati hálózaton belül önálló egységként szerepel a Csallóköz és a Duna bal partja, mivel ez a terület Közép-Európa legnagyobb felszín alatti vízkészletét rejt. A szolgálat a következő szempontok alapján ellenőrzi a vizeket:

- A felszíni vizek mennyisége, minősége.
- A felszín alatti vizek mennyisége, minősége.
- Termál- és ásványvizek.
- Öntözővizek.
- Rekreációs vizek.

A felszín alatti vizekről évente ad jelentést a Szlovák Vízügyi Intézet pozsonyi központja *A felszín alatti vizek hidrológiai évkönyve* címmel. A felszín alatti vizek elérhető forrásai és felhasználásuk mértéke közötti kapcsolatot évente értékeli a Szlovák Vízügyi és Időjárási Intézet az állami vízgazdálkodási mérlegben.

Vizgazdálkodási Kutatóintézet (VÚVH), Pozsony/Bratislava,

A kutatóintézet a kormányzati költségvetésből gazdálkodó szervezet. A korabeli Csehszlovákiában 1951-ben önállósult a pozsonyi vízügyi központ, melyet 1973-ban az erdészeti és vízügyi minisztérium vett át. Több alakulási fázis után az intézmény 2004-től új alapító okirat alapján működik.

A kutatóközpont feladata a vízügyi kutatások folytatása vízgazdálkodási és ökológiai témakörben, hogy ezáltal megalapozott szakmai véleményt nyújthasson a vízzel kapcsolatos tevékenységekben. Ez a központ látja el a nemzeti kutatólaboratórium feladatát. Ez a laboratórium rendelkezik egyedüli jogosultsággal a vízmérő szerkezetek hitelesítésére.

A kutatóközpont vezetőjét a miniszter nevezi ki, a további vízügyi vezetők kinevezése pedig az igazgató hatásköre. Az igazgató jogosult arra, hogy igény szerint alközpontokat hozzon létre, amelyek speciális tevékenységet végeznek utasítása szerint.

A kutatóintézetben osztályok, kutatási egységek vannak.

A *vizgazdálkodási osztály* az összehangolója és módszertani értelemben kivitelezője az átfogó szlovák vízügyi stratégia elkészítésének, koncepciók és hosszú távú fejlesztési elképzelések kidolgozásának. A *vízminőségi osztály* előrejelzést készít a felszíni vízáramlások és vízgyűjtők minőségéről, szabályozza a gazdasági vízhasználatot, kutatja a felszíni vízfolyások és vízgyűjtők öntisztuló képességét, elkészíti a vízrendszer matematikai modelljét, tanulmányozza a biológiai jelenségek hatását a vízkészletre, az ökológiai rendszerre, vizsgálja az üledékek hatását a vízminőségre, a föld és kőformációk mozgási dinamikájának jellemzőit a vízben.

1996-ban hozták létre a kutatóintézet egységeként a *nemzeti kutató laboratóriumot*. A fő cél az volt, hogy a vízvizsgálati gyakorlatban összhangba hozzák az európai gyakorlatot és az OECD által megfogalmazott szerepet. 1997-ben három minisztérium, a mezőgazdasági, a környezetvédelmi és az egészségügyi minisztérium közreműködésével alakították ki a fő tevékenységi területeket. Konkrét feladata a szlovákiai vízügyi laboratóriumok minőségellenőrzése, minőségbiztosítása, szakmai felügyelete.

A *vízügyi és vízműtani* (hidrológiai és hidraulikai) *osztály* a folyóvölgyek vízügyi viszonyaival foglalkozik. Vizsgálják a felszín alatti víz, a talaj, a növényzet és a légtér rendszerében a vízügyi egyensúlyt, a szennyeződések terjedését a víz-talaj rendszerben, a jég hatását a víz áramlására és munkájára, a hőmérséklet hatását az áramlásokra. Ezekkel függ össze a vízfolyások hatásának vizsgálata a vízművekre, gátra.

Szlovák Barlangigazgatóság (SSJ)

A barlangok szervezetbe vonása 1970-ben történt meg, mely igazgatóságot 1990-ben megújították. Kezdetben a kulturális minisztérium felügyelte a barlangokat, ma a környezetvédelmi minisztériumhoz tartoznak (költségvetésileg is), mint közvetlen felettes szervhez. Az 1994-es törvény rendelkezése értelmében a barlangigazgatóság 44 szlovákiai barlang felügyeleti szerve. A barlangok a nemzeti természetvé-

delmi emlékhelyek közé tartoznak, székhelyük Liptószentmiklós/Liptovský Mikuláš. Szlovákiában 2003. szeptember 30-ig 4550 barlangot írtak össze.

A barlangok kezelése, fenntartása, védelme mellett kutatómunka is folyik a geológia, a geomorfológia, a hidrológia, a barlangi klíma, a barlangi környezet témaköreiben. A barlangok népszerűségét felhasználják a környezeti nevelésre kiadványok, filmek és túrák segítségével.

Természetvédelmi és Barlangászati Múzeum (SMOPaJ)

A múzeum története 1904-ben kezdődött Liptószentmiklóson (Liptovský Mikuláš). A kis helyi múzeum az évek során országos jelentőségű természettudományos múzeummá vált. Történeti jelentősége miatt lett a barlangászok és ezzel párhuzamosan a természettudományok központi intézménye, amikor 1970-ben központosították, egy szervezetbe vonták az addig külön álló barlangokat, természettudományi múzeumokat. 1981-től a kulturális minisztériumhoz tartozott, 1990-ben kapta mai nevét. 1999-ben vette át a környezetvédelmi minisztérium a múzeum kezelését.

A múzeum négy kiállításból áll. Demonstrálják a természetvédelem történetét, az állatvilág és a növények bemutatásán keresztül megismertetik a nemzeti parkokat és a védett tájakat, illetve a karsztról és a barlangokról, valamint az ásványokról készítették tárlókat.

Szlovák Bányamúzeum SBM, Selmechánya/Banská Štavnica

A felvidéki bányászat a középkorban Európa-szerte a legismertebb volt. A nemesfémek bányászata miatt sok kis bányászváros jött létre, benne német, magyar, szlovák, cseh, morva munkásokkal, szakemberekkel. Selmechánya közülük oktatási szerepe miatt emelkedett ki, itt alapították az első állami irányítású bányászati akadémiát a 18. században. Így lett a bányászati tevékenységek, a bányász-örökség megőrzője a múzeum.

Bajmóci Állatkert (ZOO) – Bojnice.

A bajmóci állatkertet 1954-ben alakították. Szervezetileg előbb a nyitrai, később a gyetvai tanácshoz tartozott. 1998-ban került közvetlen minisztériumi felügyelet alá. Az állatkert nem csak méretével, az ott bemutatott élővilág gazdagságával, hanem iskolájával is messze földön híres lett. A diákok helyben tanulhatják meg az állatokkal kapcsolatos ismereteket, és még gyakorlati tapasztalatot is szerezhetnek az állatok gondozásával.

Összefoglalás

Amennyiben a Kárpát-medencét földrajzi egységnek tekintjük, úgy a politikai határok egymással szoros kapcsolatban lévő tájakat tagolnak szét. A Kárpátok északról kelet felé húzódó karéja és az általa határolt medence szerves egységet alkot a tájele-

mek tekintetében. A talajadottságok, a vízrendszer összefüggései, a levegő mozgása mind sajátos jellemzőkkel bír. Környezeti szempontból is a hegyvidéki ország van előnyben, és a medence-ország van hátrányban. Ezt legjobban a vizekkel lehet bizonyítani, mert a jelenkori Magyarország vizeinek 90%-a az 1920-as területi rendezés óta határain kívül ered, tehát nincs érdemleges befolyása, illetve közvetett (elsősorban politikai) befolyása van csak az érkező vizek minőségére és mennyiségére.

Az 1993-tól önálló állammá vált Szlovákia kormányai különböző mértékben, de foglalkoztak a környezetvédelemmel. Eleinte az elvi dokumentumok kiadásán volt a hangsúly, később a szervezeti megoldásokon.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 1993-ban hagyta jóvá a *Nemzeti környezetvédelmi politika stratégiája, elvei és prioritásai* című dokumentumot. Az első *Nemzeti környezetvédelmi cselekvési programot* 1996-ban fogadták el, melyben rendszereztek a konkrét koncepcionális, törvényi, szervezeti, oktatási és befektetési intézkedéseket. 1997-ben a szlovák kormány elfogadta az *Agenda 21* végrehajtási koncepcióját és a fenntartható fejlődés értékelését segítő mutatókat. Ezeknek az éveknek a feladata volt a nemzetközi környezetvédelmi megállapodásoknak az átvétele, az egyezményekhez, az elismert nagy szervezetekhez való csatlakozás. Átvették például a biológiai sokszínűségről szóló egyezményt (CITES), a Ramsar Egyezményt, a vándorló állatfajok védelméről szóló egyezményt, az ENSZ keretegyezményét a klímaváltozásról, a határon átmenő levegőszennyeződéssel kapcsolatos egyezményt, az ESPOO Egyezményt.

Fokozatosan történt meg a környezetvédelemmel kapcsolatos egyes feladatoknak az átadása a helyi önkormányzatok számára. Először a hulladékgazdálkodás programját helyezték helyi szintre, ezt követte a területrendezési terv elkészítésének joga. Ennek fontos része a környezetvédelem, a zöld területek védelme, a környezeti beruházások tervezése. Ugyanígy törvényben határoztak arról, hogy a települések a felelősek az ivóvízhálózatért és a szennyvízcsatorna-rendszer kiépítéséért, beleértve a vízműveket is. Idővel az egyes települések kapták meg privatizáció útján a vízgazdálkodással kapcsolatos tulajdonjogokat.

A környezetvédelmi ellenőrzési rendszert úgy tervezték, hogy nemzeti, területi/regionális és helyi ellenőrzésre legyen képes. Az ellenőrző rendszernek az a feladata, hogy gondoskodjon a környezet állapotát érintő friss adatokról. Bizonyos ellenőrzési tevékenységeket önálló intézmények látnak el. Ezeknek az intézményeknek a fejlesztése költségvetési és egyéb, elsősorban külföldi forrásokat igényelt. Külön törvényben foglalkoztak a demokratikus berendezkedés alapját képező nyilvánosság szabályozásával. Ennek keretében döntöttek a környezetvédelmi adatok nyilvánossága mellett is.

A csatlakozás lehetőségének felmerülése új lendületet adott a szlovák politikának, hogy teljesítse azokat a feltételeket, amelyeket az Európai Bizottság az *Agenda 2000* című stratégiájában megfogalmazott. Ezeket az 1998-as kormányváltás után gyorsított tempóban sikerült teljesíteni. Felgyorsult a törvénykezés üteme, uniós támogatásokkal nőtték a környezetvédelmi beruházások, újra szabályozták a környezetvédelmi igaz-

gátást, kiigazították, megjavították a hivatalok, a felügyelőségek hatáskörét, alapszabályzatát, megszervezték a kerületi és a körzeti hivatalok új rendszerét.

Jegyzetek

¹ A tanulmány „A környezetvédelmi politikák és a környezetvédelmi intézményrendszer változása a Kárpát-medencében” című OTKA-kutatás keretében készült. Azonosítószám: 49067. Témavezető: dr. Nagy Imre, MTA RKK Békéscsaba.

² Új Szó, 2001. 12. 04.

Irodalom

Enlargement 2004 Accession strategies for the environment.

Frisnyák S. (1996) Magyarország kultúrgeográfiai korszakai (895–1920). – *Tér és Társadalom*. 1. 44. o.

Koleszár K. (szerk.) (2005) *Magyar–szlovák határ menti környezetvédelmi hatóságok konferenciája*. Kassa, 2005 08. 25–26. Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, Miskolc.

Mezei I. (2004) A közigazgatás intézményrendszere. – Horváth Gy. (szerk.) *Dél-Szlovákia*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 425–443. o.

Partnership for the accession of Slovakia. (2004) <http://europa.eu/scadplus>

<http://www.enviro.gov.sk>

– Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (MŽPS)

<http://www.sazp.sk>

– Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP)

<http://www.sizp.sk>

– Slovenská inšpekcia životného prostredia (SIŽP)

<http://www.sguds.sk>

– Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (ŠGÚDŠ)

<http://www.shmu.sk>

– Slovenský hydrometeorologický ústav

<http://www.muzeumb.sk>

– Slovenské banské múzeum (SBM)

<http://www.sopsr.sk>

– Štátna ochrana prírody SR Banská Bystrica (ŠOP SR)

<http://www.ssj.sk>

– Správa slovenských jaskýň (SSJ)

<http://www.zoobojnice.sk>

– Zoologická záhrada Bojnice (zoo)

<http://www.envirofond.sk>

– Environmentálny fond (EF)